



Josep Brugal a Andorra



Fotografia de Josep Brugal¹

L'arquitecte vilafranquí **Josep Brugal i Fortuny** (1911-1999) va treballar a Andorra entre els anys 50 i 60 del segle passat. Havia iniciat la seva relació amb el país uns anys abans arran de la consulta que va fer-li el copríncep d'Andorra i bisbat de la Seu d'Urgell **Ramon Iglesias Navarri** sobre l'ampliació de l'església parroquial de **Sant Esteve d'Andorra la Vella**. El nom de **Brugal** el devia suggerir el **Dr. Maestre** bon amic del copríncep. Segons ens ha explicat **Lluís Brugal Feliu** el besavi, **Albert Brugal i Llorens**, veterinari resident a Vilafranca, va fer amistat amb l'oftalmòleg barceloní **Dr. Pal**, que vivia i exercia a la Rambla de Catalunya. Abans de la guerra civil **Albert Brugal** havia de desplaçar-se sovint a Barcelona al ser degà del **Col·legi de Veterinaris de Catalunya**, allà va conèixer l'oftalmòleg. La germana d'aquest, **Maria**, es va casar amb el **Dr. Javier Maestre**, fill de **casa Molines** d'Andorra. Com resulta que la germana, **Mercè Maestre**, vivia en la casa pairal de la plaça del Príncep Benlloch d'Andorra la Vella amb el també metge **Dr. Esteve Nequí** la nova parella va decidir encarregar a l'amic de la família, **Josep Brugal**, un palauet al carrer de Sant Ot de la Seu d'Urgell.

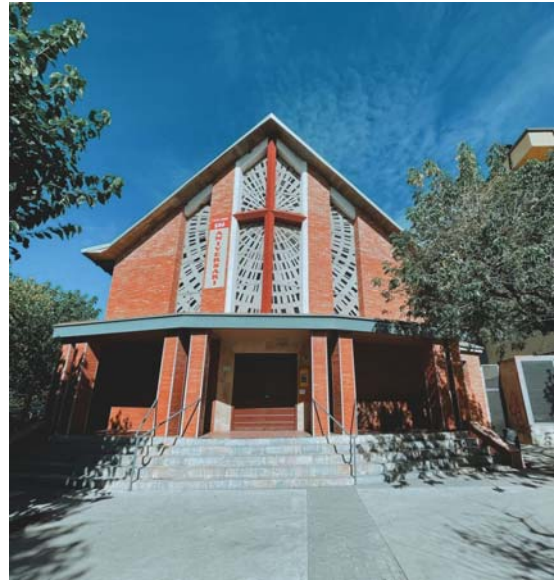
Lluís Brugal acompanyava al pare a les obres i recorda com la casa es va bastir al final dels anys quaranta amb granit que es baixava d'Andorra de les finques de **casa Molines**. Es van fer dues construccions, per un costat un garatge amb un pis pel consultori mèdic i per un altre la casa de planta baixa i pis amb capella pròpia. El conjunt final és un dels millors exemples d'Arquitectura del Granit que existeix.

Tot seguit **Brugal** bastirà **l'església de Santa Magdalena**, al nou barri del mateix nom, conegut popularment com a *cases barates*. El temple va ser inaugurat el 1970 pel bisbe de Lleida **Mons. Ramon Malla i Call**.



josep brugal

a andorra



Fotografies de casa Molines i de l'església de Santa Magdalena a la Seu d'Urgell.
Imatges de Violeta Vilaplana.

L'èxit de l'església de la Seu d'Urgell el devia impulsar a presentar-se al concurs que el **Consell General** va convocar l'any 1971 per ampliar el **Santuari de Nostra Senyora de Meritxell** amb les premisses de¹: *...salvaguardar, ampliar, millorar i valorar, 1) els contorns, 2) la Representació Nacional, que significa Meritxell, i 3) l'adequació dels àmbits tant interiors com exteriors...*

Es van presentar tretze equips entre andorrans, catalans i perpinyanesos. Dels nacionals hi havia el director d'**OCCE**, el director de **Construccions Catalanes** (en les actes es recullen pel càrrec sense nom ni cognom) i **Pere Aixàs** amb els seus companys del grup **MAD**: **Josep Urgell**, **Sergi Godia** i **Antoni Palau**². Dels catalans, a banda de **Brugal**, **Àngel Serrano**, **Enric Llimona**, **Miquel Villanueva**, i **Pere M^a Cendoya** i, finalment, dels francesos, **Zygmund Knyszewski**, **Georges Wursteisen**, **Charles Cervelló** i **Jacques Dalbera**. El primer premi serà per **Charles Cervelló** i **Zygmund Knyszewski**; el segon pels arquitectes **Miquel Batalla Peralta**, **Àngel Serrano**, **Esteban Vidor**, amb el lletrat **Pere R. Curalps**; dos tercers per **Jean Blanc**, **Jacques Dauvergne**

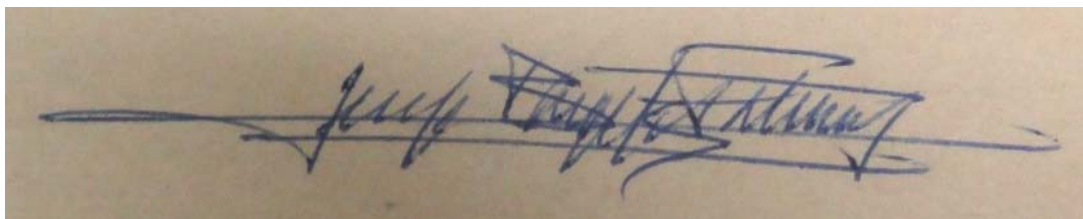
¹ Acta de la Secretaria General del Consell General del 23 de març de 1971 (ref. 945/57/S/71).

² Aquest és el nom que recull l'acta comentada en el punt anterior, però segons Pere Aixàs, el seu company es diu Antoni Palou i no Palau. Quelcom similar va passar amb l'arquitecte de Ràdio Andorra que és Robert Trilher i no Robert Fhiler, tal com hem deixat explicat en l'article: *Ràdio Andorra i l'hotel Rosaleda: diferències íntimes* https://www.enricdilme.com/?p=portfolio&portfolio=/ajax_portfolio/324&portfolio=/ajax_portfolio/311íntimes.



josep brugal a andorra

i **Georges Rigail**, per un costat i **Pedro M^a Cendoya Martínez** i **Josep Ballesteros Godia**, per un altre. Finalment s'atorgà una menció especial a l'equip encapçalat per **Pere Aixàs** i **Antoni Palou**.



L'incendi que dos anys després va devastar **Meritxell** va portar al **Consell General** a encarregar el Santuari directament als arquitectes **Oriol Bohigas**, **Pere Aixàs**, **Albert Pujal** i **Ricardo Bofill**³ que, com és conegut, serà el que tirarà endavant l'encàrrec en solitari. Ara bé, moltes de les idees dels premiats en el concurs previ van ser recollides per aquest equip d'arquitectes, com ara la formació d'un llac o la incorporació de l'altre costat de vall al projecte, i algunes d'elles van arribar fins al final de la mà d'en **Bofill**, però sembla que no van ser les úniques.



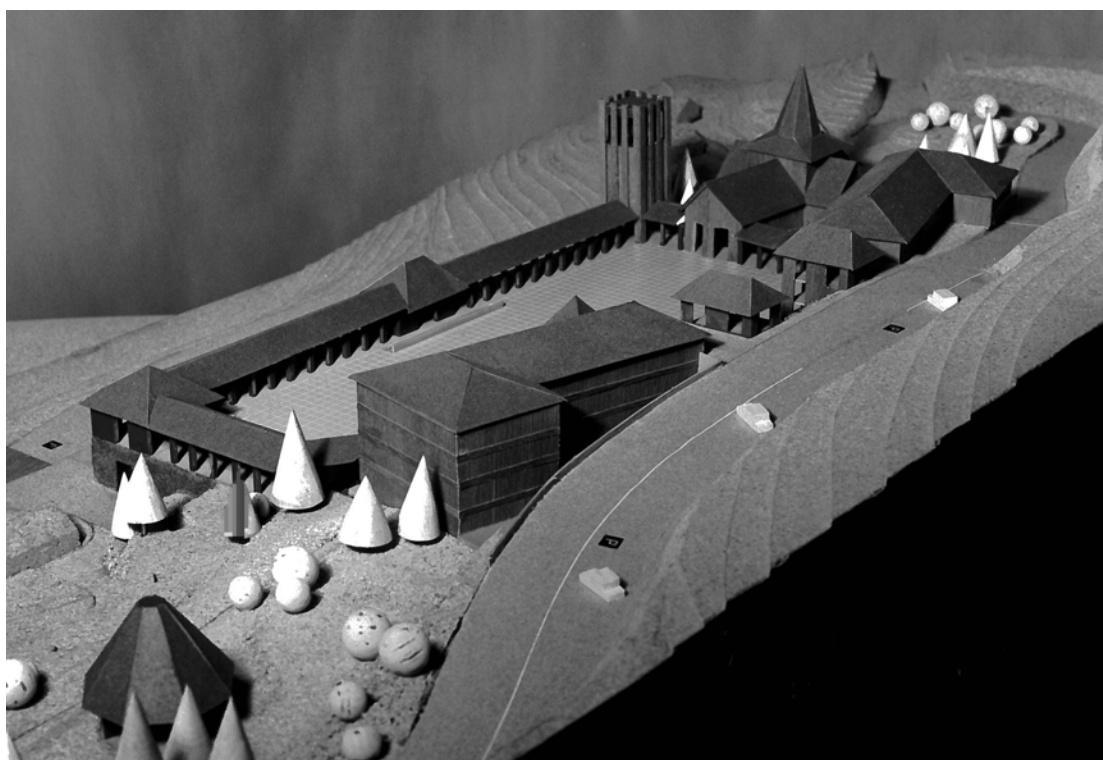
Perspectiva de la proposta paisatgística per Meritxell de l'equip arquitectes inicials cedida amablement per Pere Aixàs.

³ Veure la nostra web: *El nou santuari de Nostra Senyora de Meritxell. Cronologia d'un projecte.*
https://www.enricdilme.com/?p=portfolio&portfolio=/ajax_portfolio/324



josep brugal a andorra

De les converses mantingudes amb el fill i el net d'en **Josep Brugal**, ambdós també arquitectes, hem sabut que es va sentir plagiat per **Bofill**. Semblaria que **Brugal** havia presentat al concurs un projecte que va veure reflectit en l'edifici que **Bofill** tirà endavant. L'emprenyada va ser tal que va decidir desfer-se de tot el material, fins i tot, de la maqueta que havia elaborat per l'ocasió. Malauradament, ni d'aquest projecte ni de cap de les propostes d'aquell concurs hem trobat res al **Consell General**, més enllà dels concisos resums sobre els guardonats en les actes del jurat. No ha estat fins fa poc i gràcies a la recerca en els arxius familiars dels mencionats **Lluís Brugal Feliu** i **Lluís Brugal Monsarro** que hem pogut disposar d'alguna imatge d'aquella proposta i ben mirat quelcom hi ha en la solució final com ara el claustre rectangular i el campanar que el remata.



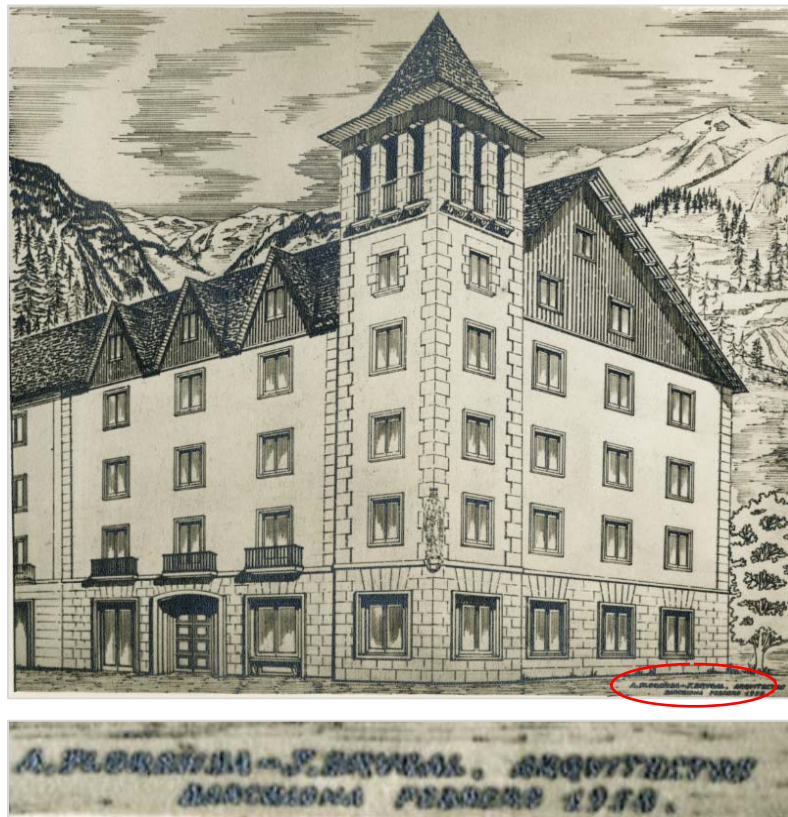
Fotografia de la maqueta presentada per Josep Brugal al concurs de 1971. Fons de l'arxiu Brugal Arquitectes & Enginyes Scp.



josep brugal a andorra

1958. Caixa d'Estalvis i Pensions

La primera obra d'en **Josep Brugal** a Andorra va ser un projecte redactat a quatre mans amb **Adolf Florensa** (1889-1968). Es tracta de la **Caja para la Vejez y Ahorro** a la capital. Desconeixem com va ser que ambdós col·laboressin en aquesta obra. L'únic que sabem, a hores d'ara, és que **Brugal** va ser alumne de **Florensa**, que tots dos tenien despatx professional a Barcelona i que **Brugal** ja havia fet la sucursal de la **Seu d'Urgell** essent arquitecte municipal. En tot cas, tal com podem veure en la perspectiva que van presentar, l'edifici segueix l'esquema de molts dels immobles que l'entitat bancària bastia per tot **Catalunya**, és a dir, solars en cantonada per assolir major visibilitat i amb una torre en la intenció per afirmar-se urbanísticament.

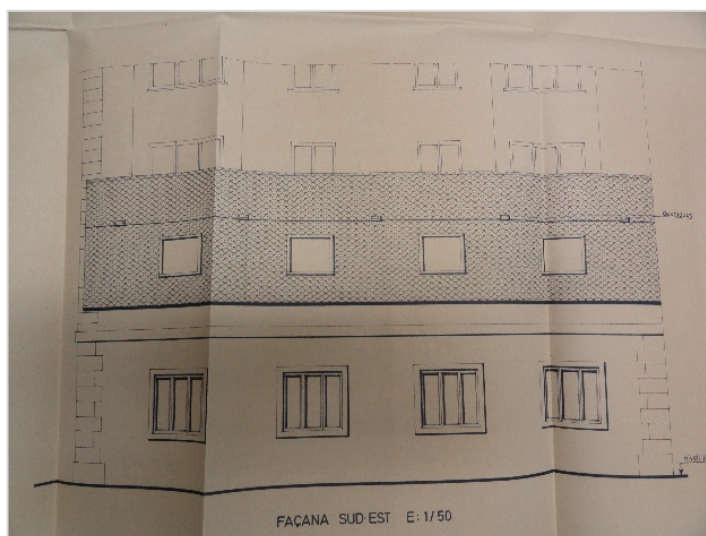


Fons Adolf Florensa, Arxiu històric Col·legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya.



josep brugal a andorra

El 1981 **Brugal** projecta una ampliació a tot el llarg de la façana posterior. Es tractava d'un volum de planta i altell on es repetia el model de finestra i els emmarcats de l'edifici principal.



Arxiu Ministeri d'Ordenament exp. 1981/121

1962. Ampliació de l'església parroquial de Sant Esteve d'Andorra la Vella.

El desencadenant de l'arribada de **Brugal** a Andorra va ser l'ampliació de l'església de **Sant Esteve d'Andorra la Vella** que finalment es va dur a terme entre els anys 1959 i 1962.





josep brugal a andorra



Plànol de l'Arxiu històric del comú d'Andorra la Vella i fotografia del fons Fèlix Peig, Arxiu Nacional d'Andorra.

El temple havia experimentat tot un seguit de transformacions al llarg del temps fins a arribar a la gran reforma d'en **Brugal**. El camí s'enceta al segle XII amb la construcció de la primera església en romànic llombard orientada en sentit est-oest amb una sola nau, absis semicircular i torre campanar. Quatre segles després s'engrandirà la nau amb capelles laterals a banda i banda i un nou campanar. Arribat al segle XX, l'església es queda petita i **Puig i Cadafalch** estudia duplicar la seva capacitat tot i que finalment només intervindrà per aixecar un pis, el campanar -segurament perquè estès en consonància amb les futures dimensions de la nau- refer la coberta i reformar la porta principal⁴.

Amb l'alt increment demogràfic de mitjans de segle XX el temple parroquial ja no donava per més i es va optar per remodelar-lo completament de la mà de **Josep Brugal**. El temple es girava 90 graus per dirigir-lo en sentit sud-nord amb una nova capçalera i un curt transsepte a tocar del campanar, que es va conservar

⁴ Veure la nostra web: *Puig i Cadafalch a Andorra*.

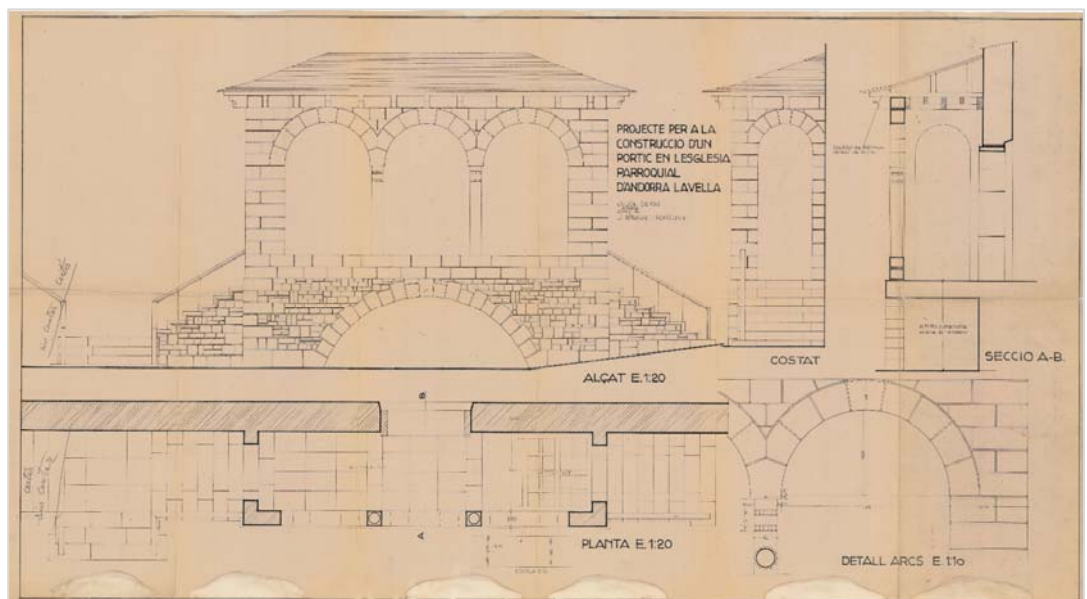
https://www.enricdillme.com/?p=portfolio&portfolio=/ajax_portfolio/279



josep brugal a andorra

igual que l'entrada reformada per **Puig i Cadafalch** i l'absis romànic, ara com a capella lateral. Tot aquest volum es ressalta a l'exterior sobrelevant-lo i cobrint-lo amb un llosat de quatre aiguavessos.

L'ampliació dibuixa una església de planta en creu llatina tancada amb voltes de canó fetes amb maó de pla, el darrer i més gran dels exemples d'aquesta tecnologia al país. L'entrada principal se situa als peus de la nau, donant per primera vegada a la plaça **Príncep Benlloch** indicatiu clar de què la ciutat creixia cap aquest costat. Un porxo rectangular de granit i amb un tram d'escala per costat, quasi com un antic comunidor, feia d'antesala de l'accés sobre el qual se situa una gran rosassa que dona, interiorment, al cor.



Plànol de l'Arxiu històric del comú d'Andorra la Vella.

1963. Edifici d'habitatges en l'avinguda Meritxell.

Després dels dos projectes més coneguts i emblemàtics de **Brugal** a Andorra l'arquitecte vilafranquí va tenir uns quants encàrrecs privats. Nosaltres n'hem localitzat quatre, tres edificis d'habitatges i un edifici d'aparcament. En tots tres casos s'aplicava la nova ordinació del Consell General sobre



josep brugal a andorra

l'alçada màxima dels edificis, és a dir, 18,50 m des del centre de l'edifici al punt més alt d'aquest.⁵

El primer va ser un edifici plurifamiliar a l'actual **Avinguda Meritxell**. Era una època que Andorra la Vella creixia al llarg de les carreteres que connectaven amb la resta de parròquies. En aquest cas, l'immoble es devia situar en un tram prou lluny del centre perquè en el plànol es digui carretera d'Escaldes. Pensem que podia haver estat ubicat en la zona de l'actual seu central de Banca Mora en un solar amb xamfrà.

Es tractava d'un immoble de planta baixa, quatre plantes i sota coberta amb una composició clàssica de sòcol, cos i remat. La finca no devia disposar d'ascensor vist que sobre la planta comercial es va projectar una planta noble amb una composició i acabat diferent de la resta de plantes. Per sobre trobem tres plantes iguals amb balcó al xamfrà, que dibuixen una quadrícula d'obertures quadrades en la façana principal.



Arxiu Ministeri d'Ordenament exp. 1963-039.

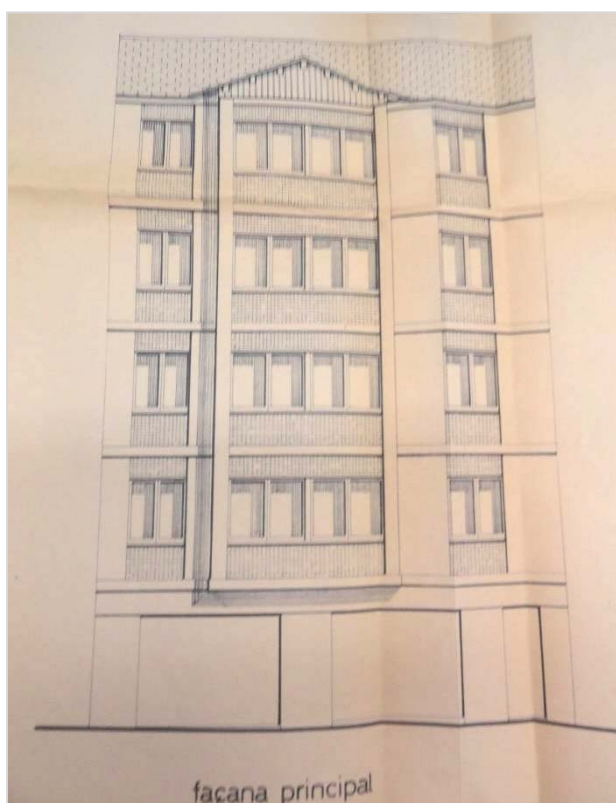
⁵ M.I. Consell General, 27/06/1956, Ordinació I.



josep brugal a andorra

1967. Edifici d'habitatges a l'antic carrer Major.

Edifici entre mitgeres amb un marcat eix vertical quasi simètric. En la zona central de la façana principal es disposa d'una tribuna sobresortint que es remata amb un capcer que accentua la frontalitat i verticalitat de la composició. En la façana posterior se segueix amb la composició simètrica de l'alçat.



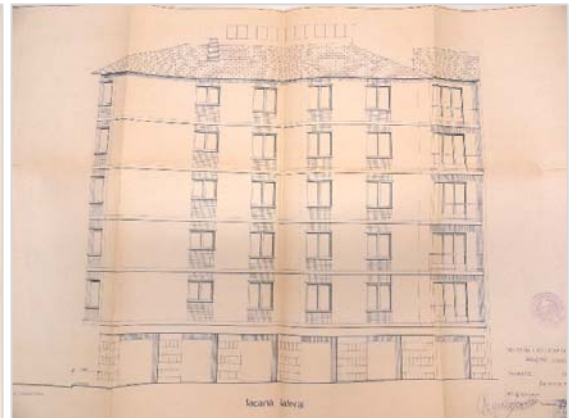
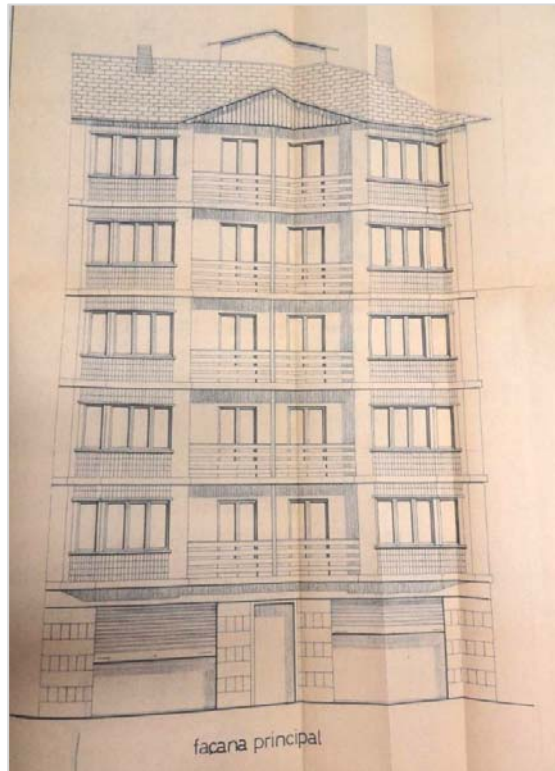
Ministeri d'Ordenament exp. 1967-053



josep brugal a andorra

1967. Casa Sagalés, Escaldes-Engordany.

L'edifici se situa en un solar rectangular en cantonada.
L'alçat principal presenta una composició especular perfecta.
Les plantes pis es projecten a l'exterior generant un volum amb un balcó per nivell i on la separació entre habitatges materialitza l'eix de simetria del conjunt que s'accentua per la llucana de remat.



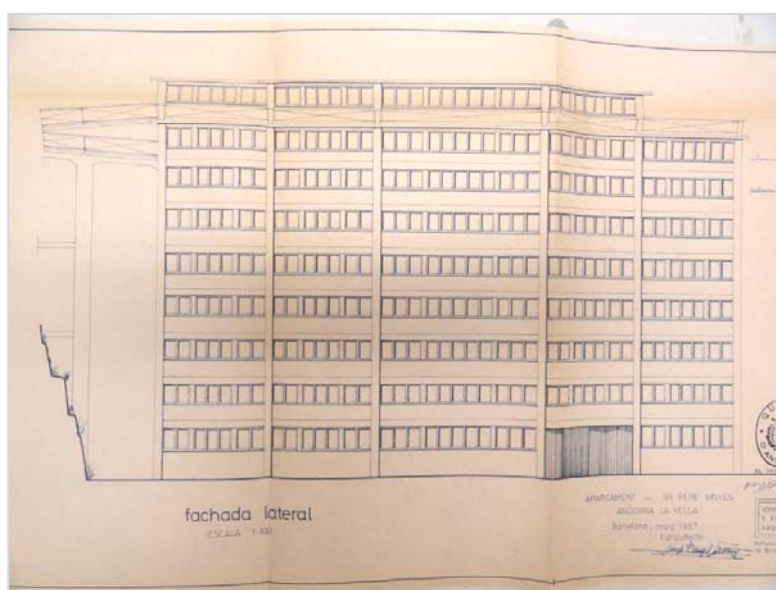
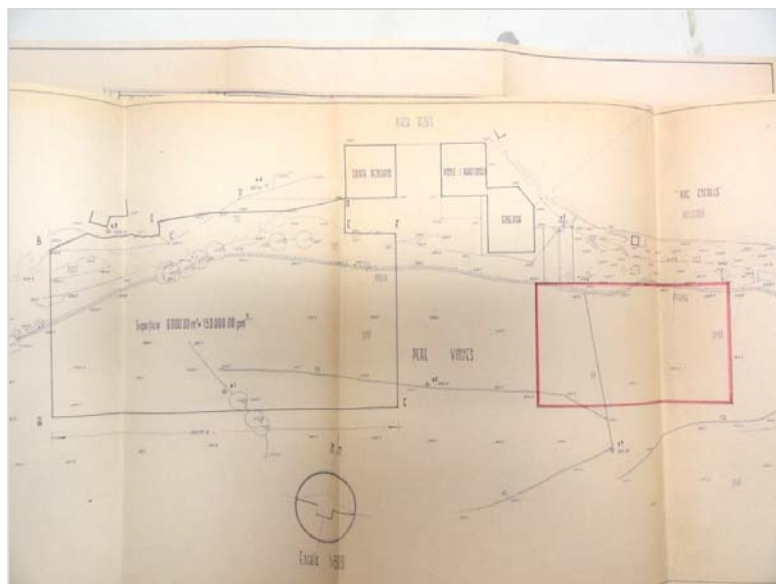
Ministeri d'Ordenament, exp. 1967-83



josep brugal a andorra

1967. Garatge a Prada Casadet.

Brugal va projectar el primer edifici d'aparcaments de vehicles amb façana al futur carrer **Prat de la Creu**, quelcom que anys després farà el **comú d'Andorra la Vella** i la mateixa propietat, però en el solar veí. En aquest cas l'immoble se situava en la parcel·la on avui es basteix el futur **casino d'Andorra** i estava connectat amb el **Roc dels Escalls**.



Ministeri d'ordenament 1967-084

Escrit a Escaldes-Engordany el dia que el nostre fill Nil fa vint anys (31/07/2021), corregit i editat a l'octubre del 2021.